

SZINHÁZ. - FILM.

VIII. HENRIK.

Joseph Albrecht történelmi színműve a Nemzeti Színházban.

Mikor Paulay Ede felújította a tragikus sorsú Czakó Zsigmondnak a Nemzeti Színház kezdő korából származó történelmi drámáját, az *Első László és korá-t*, Beöthy Zsolt így nyilatkozott a darabról: «Művészi alkotásról, a cselekvény kerekesebb szerkesztéséről szó sincs. Legfeljebb a borzalmak különféle nemeinek beosztásáról felvonásokba és változásokba».

Mintha csak a színház legújabb ujdonságáról beszélnének. A Nemzeti Színház talán úgy készül közelgő évszázados ünnepére, hogy fel akarja idézni gyermekcipős korának rémdrámáit? Mert ez az ismeretlen osztrák író tollából származó «Effektstück» éppoly vérségi kapcsolatban áll a mult századeleji színházzal, mint a napjainkbeli mozival. A filmen esztendeje amúgy is nagy volt az ázsiója a feleség-nagyfogyasztó Tudor Henriknek, s ehhez képest az új dráma valóban igen kevés újat mond. Történelmi színmű? Ugyan úgy-e? A történelemnek a drámai művészettől mégis csak a *lelkét* várják, a véres események lélektani felfejtését és megvilágítását. Mindebből itt nem kapunk semmit. Szakadozott jeleneteket kapunk egy kéjenc zsarnok «magánéletéből», kinek uralkodói mivoltát mindössze egy erőszakolt módon és fordulatban ajkára adott s épp ezért merőben hamis csengésű politikai tiráda sejteti. Egyébként elég sebesen — szinte a film ütemében — haladunk húsz esztendőn át (e hosszú idő állomásait a szintén moziszerűen a díszlet leglehetősebb helyeire alkalmazott évszámok adják értésünkre), de a száguldás mellett is mindvégig az az érzésünk, hogy útunk azért tisztára — bukdácsolás. Mert bukdácsoló az írónak ember- és lélekismerete s már nem is csupán bicegő, hanem tökéletesen béna a történelmi érzéke. Díszleteket és jelmezeket lát a multak felidézett szellemei helyén, mindenek fölött pedig szerepeket. De már úgy jellemezni, hogy a szereplői egymásban tükröződjenek, drámai módon bontakozzanak ki: teljességgel képtelen. Mindenki mintegy felmondja, elszavalja önmagát. VIII. Henrik így igazolgatja magát a felvonásonkint változó feleségei előtt, azok pedig vérmérsékletük és ízlésük foka szerint reagálnak a vérpadnak felvonásvégi csattanóként vissza-visszatérő refrénjére. Nem dráma ez, csak színpadi alkalomszerzés. A nyelv, a dialógus sem a drámáé, a szó éppen ahol lehangosabb, ott leginkább «zengő érc és pengő cimbalom».

Mindenkit megelőztünk a darab bemutatásával, de túlságosan büszkék ne legyünk erre az «előny»-ünkre. Még magánszínházban, színészi sikerre alapozva, megtette volna, mint ahogy először nálunk is magánszínház gondolt a bemutatására s Bécsben is a Volkstheater ígéreti. A Nemzeti Színház irányításának finnyásabbnak illenék lennie, ha mindjárt itt is főleg színészi «öregágyút» szimatoltak is a címszerepben, s ha mindjárt a színház igazgatóját talán a rendezés nagyszabású munkája sarkalta is, amelyhez ezúttal valóban nem bizonyult méltatlannak: színpada szép, mozgalmas és jólesően fegyelmezett.

De maga az egész «parádés» előadás minket túlságosan el nem ragadott. Titkos Ilonának a szerző jóvoltából egy meglehetősen közönséges lelkű s valóban sokszor elviselhetetlenül okvetetlenkedő Boleyn Annát kellett bemutatnia s a művésznek egy kissé túlságosan is belemelegedett ebbe a stílusba : keményen rajzolta a körvonalakat, de néha elég érdesen is : inkább rikácsoló kitöréseivel, felső lábszárának csapkodásával félemlített meg, semmint valóban a lélek megrendülésével. Tőkés Annának az ellenkező végét jutott : a siralomházi alázat és szentimentalizmus. Gyönyörűen mondta el szerepének szívfacsaró szólamait (pl. a kőrisha-tőkéről). Abonyi Géza Cromwellje gondos tanulmány, egy kissé a régi angol arcképek modorában. Kevésbé talál Kürti József egyéniségéhez Wolsey bíbornok alakja : inkább kemény katonát mutatott, semmint ravasz és síma diplomatát. Táray norfolki hercege jeles színészi munka, súlyban, tekintélyben kifogástalan, legfeljebb mozgásban képzelnők valamivel világfiasabbnak és könnyedebbnek «Anglia első gavallérja»-t. Nagy Adorján, Timár, Ungvári, Várkonyi, Makláry, Apáthy, Bodnár : kifogástalanul megfelel a maga helyén.

És végül a főfő «attrakció» : Csontos a címszerepben? Hatalmas színészi teljesítményt nyújt s igazán nem őt okoljuk érte, hogy alakítása mégsem igen magasodik az attrakció fölé. Ez a szerep valódi elmélyedésre alig is ad alkalmat, eljátszójának inkább csak testi «adottság»-aira épít, amikkel ez a külön feladatokra hivatott művész csakugyan bőségesen rendelkezik. De ha már a színház újra meglelte ezt az elveszített *solitaire*jét, akkor foglaltassa is aranyba, s ne ilyen olcsó melodramák pakfongjába. Egyed Zoltán, aki a darabot néhol már fűlsértő «közvetlenség»-gel fordította, a színházi ujságnak adott nyilatkozatában úgy vélekedett, hogy : «VIII. Henrik Csontos művészi pályájának megkoronázása lesz. A szerep rá van álmódva. Ha semmit sem csinál, csak kijön és néha-néha el-elbőffenti magát, akkor is olyan sikere lesz ez a szerepe, amilyenre példa egyszer-kétszer ha van az életben». Brávó ! Ilyen szerény követelést a Nemzeti Színházzal kapcsolatban idáig valóban nem igen hallottunk hangoztatni. De legyünk méltányosak s ismerjük el, hogy Csontos önként magasabbra fogta a mértéket s adott sok jót és szépet amaz élettani tüneten túl is, a lélek-éreztetés területén, már amennyire üres és hangos szerepe erre módot kínált.

De kevésszer kínált. S ha már ennek a kritikámnak invocációjában Beöthy Zsolthoz fohászokdtam, a végén hadd írjam ide Gyulai Pál ámenét : «Nekem soha sincs kedvem színésznőink vagy színészeink fény- vagy árnyoldalait rajzolni oly szerepekben, melyeket ki nem állhatok. Nagy gyöngesség. Ez is hóbortjaimhoz tartozik».

Ilfj. Horváth Pál.

Földes Imre vígjátéka a Nemzeti Színházban.

Nem mondhatnók, hogy ennek a darabnak bemutatása balfogás volt, legfeljebb azt, hogy drámaírói művészet dolgában körülbelül az alsó színvonalát jelzi annak a területnek, amelyen a Nemzeti Színház — méltóságának sérelme nélkül — a kínál-

kozó drámaterméssel szóba állhat. Földes Imre régi, nagy tapasztalatú színpadi szerző, érti a módját az érdekkeltésnek, a jelenetek élénk megszerkesztésének, hatásos színészi alkalmak teremtésének, s annak is, hogy — amint mondani szokás — kezét «időszerű kérdések ütőerén tartsa». Most az elhelyezkedni nem tudó okleveles ifjúság oldalán lázad a hervadt felfogással és elavult tör-

vények alapján kormányzásra berendezkedett régi-világbeliek ellen, s ifj. Horváth Páljával példát mutat a *becsületes* hazárdjáték korszerű követelményének bátor betöltésére. Hanem hogyan? Mindenekelőtt színpadi ugródeszkának ő is olyan *véletlent* használ fel, aminőt a reális gondolkodású többi ifj. Horváth Pálok ön- és közboldogító terveikbe előre-megfontoltan bele mégsem kombinálhatnak. Azután pedig a vak és süket régi törvénycikkelyek ellenében elszántan porondra lép a magasabb emberbaráti érdekeket szolgáló tény-átcsoportosítás, magyarul szólva: üzleti mérleghamisítás szabadsága mellett. Kissé veszedelmes szabadság, ha csak vaktában el nem hiszük, hogy az ifj. Horváth Pálok egy szálig nemcsak *jelelem* nélkül való lovagok, hanem egyúttal valóban *gáncs* nélkül valók is.

Darabja során Földes sokat bajlódik, hogy vitatható igazságát vitathatatlanak fogadtassa el. Közben a «vígjáték» fogásait és lehetőségeit sem szívesen szalasztja ki az ujjai közül, s ebből — természetesen — meglehetősen stílusterés támad: a művészi egyensúly nem tökéletesen biztos, s az üzleti mellett az irodalmi mérleghamisítás veszedelme is kísértget.

A kiválóan gondos, minden hangulatértékkel számotvető és jó ütemű rendezés mindent elkövet ennek a veszedelemnek elhárítására: az egésznek szerencsésen megszerzi legalább is az illúzió egységét. A szereplők is sokat lendítenek. Jávor Pál a címszerepben jó iramot parancsol s a léhább fordulókat természetesen kedvességgel ellensúlyozza. Makay Margit biztossága, finom értelmessége is annyira-amennyire felelteti a szereposztásbeli tévedést. Somlay egyéni tekintéllyel, de kevés egyéni színnel áll helyt a «régi világ»-ért. Rajnay ötletes, de modoros is:

régi fogását, a «csípőből» való játékot újra széltében jogaiba iktatja. Maklárý meleg emberisége megkapó. Sugár, Kürti, Gózon az epizódban jeleskedik. Básthy jóhatású színpadi képei kifogástalanok.

A királyné.

Lakatos László játéka a Vigszínházban.

«Királyok számüzetésben...» Régi, népszerű tárgy, melynek most Lakatos László erősen *mai* változatát írta meg. A Ritz-lakó granadai uralkodóházzal ismertet meg, mely várakozó álláspontból figyelgeti az otthon örökébe telepedett köztársasági kormányzat bajlódásait. A bohémlelkű király egy kicsit élvezi is az arany-szabadságot, csak a királyné, akinek talán bölcsője felett is már az udvari szertartáskönyv paragrafusait dúdolták, bástyázza el magát granadai gögijében. Hanem ő is megkapja a maga leckéjét, mégpedig éppen a jelenlegi köztársasági elnök fiától, ki oxfordi diákságából cseppen be Párizsba. Neki sikerül a királynőben életre szólítani a — nőt. A jégpáncél megoldva, a kis liaison lehetősége egy pillanatra fölébe kerekedik a szelek változásával megforduló politikai kilátásoknak, de csak egy pillanatra: Granada visszakapja az uralkodópárt, a királyné pedig elveszti átfutó ábrándját s újra felöli az «allerhöchste» jégpáncélt.

Elismernivaló rutinnal, sok ügyes fordulattal szolgálja fel a szerző ezt a nem nagyon új leleményű történetet, mely akárhány fordulatában az operett határterületén kalandozik. A szatírája eléggé felületes és közkeletű, dialógusa is jobbára a hamar utólérhető hatásokat kergeti. Még leggondosabban a királyné alakjára figyelget, ebből legalább színészileg hálás feladatot sikerült is teremtenie.

Az egészében gondos előadásnak szintén idekerült a súlypontja. Ma-

kay Margit finom, előkelő művészete valósággal a szobor plasztikáját adta meg annak, ami magában a darabban legfeljebb mozaikfalkép. Beregi meglepett könnyedségével és kedvességével a «nagy gyerek» király élénk és biztos rajzában. Ráday Imre a köztársasági amorózót szeretetreméltóan, bár egy kissé túlságosan is «chaplíni» átírásban szólította életre. Góth mintha némileg keveselte volna egyetlen jelenetét: beírta személyi tekintélyének varázsával. Újra feltűnt Ajtay Andor szolid, rokonszenvesen mértéktartó művészete, nemkülönben az először fellépő Solthy Györgynek jóleső természetessége. Gárdonyi, Justh Gyula, Zátory egy-egy jó színfolttal járult hozzá az egészhez. Tassy Mária szép beszédét örömmel emeljük ki, Tolnay Klári üdeségét is, noha nem egészen a szerepét játszotta. Tarnay rendezése, Nádor Mihály kísérő zenéje szép és stílusos.

Bodnár Lujza.

Szomorj Dezső színműve a Vtgszínházban.

«Több dumával még aligha esett meg boldogtalanság, mint ebben a darabban» — írta Ambrus Zoltán valamelyik Bataille-bemutatóról. Lehetetlen erre nem gondolni Szomorj újdonságával kapcsolatban, ahol minden dráma a szavak árjába fullad. Hősnője, a két predikátumos Bodnár Lujza maga a megtestesült akarathány, «él a levegőben», egy szintén megbénult akaratú fiatalember kóvályog körülötte, de ez az egész furcsa és kilátástalan szerelem csak arra jó, hogy a szorgalmas munkára utalt fiatal leánynak útjában álljon. Azután jó a másik szerelem: Rados Miksa pénzembernek, a boldogulás «Draufgänger»-ének vonzalma. Lujza sodródik, minden határozatlansága mellett is ösztönösen

a — pénz felé. Ide irányítgatja az a dzsentrí nagynéni is, aki minden gyanúsillatú lében szívesen vállalja a kanál szerepét. Ám a vidéki birtokon a fiatal asszony megint meginog, sőt: ingadozik, egy faragatlan főszolgabíró, meg régi fanyar szerelme, az akaratbena expilóta között. Meg is szökik az urától, de ez a harmadik felvonásban gyönyörű dunaparti palotájába mégis csak visszaédesgeti a legszebb lakádiszt: a feleséget, akinek két szerelme elpárolgott, de két predikátuma megmaradt.

Hogy ez így egy kicsit sovány színpadi ügy? Mit tehet róla szegény referens, ha ennél nem több a referálnivalója? A darab elviselhetetlen bőbeszédűsége különben is jó időre elvette kedvét a szószaporítástól. Szemellátható az a gyöngédség, amivel Szomorj hősnőjét dédelgeti, de nagy hódolatában adós marad még a valódibb jellemzéssel is: maga beszél helyette. Voltakép valamennyi szereplője helyett. A környezetrajz is részben bizonytalan, részben valamelyest elavult ízű is: inkább az 1920-as évekre illik, mint «napjaink»-ra. Az ilyen munkára fanyalodott «úri» kisasszonyok éppúgy elvesztették az újdonság varázsát, mint a Rados Miksa-féle ön- és közcélú akarnokok.

Muráti Lili Lujzája finom, eszes és a lehetőségekhez képest életet lehelő alakítás: él a szerepe helyett. Góth tökéletes maestriával, éles ítélettel kerekedik fölébe feladatának, egy kicsit annyira fölébe, hogy önmagát is túlságosan felülről szemléli, mintegy karikatúráját adja az alaknak, talán nem egészen a szerző elgondolása szerint. A vidékről szerzett érdemes régi színész, Leövey Leó, nagyon élő és jellegzetes arisztokrata arcképpel örvendeztet meg. Góthné elszántan vállalja az írónak a rábízott alak felől táplált véleményét. Somló fancsali pilótája nehe-

zen bír érdekessé válni — nem a művész hibájából. Vértess nyers szol-gabírája, Szombathelyi Blanka ki-nyílt szemű kis midinettje kitűnő színészi munka. Vörös Pál díszletei szépek, Tarnay Ernő rendezése nagy stílusérzékre vall.

Házasság.

Vaszary János vígjátéka a Magyar Színházban.

Ha valahol: itt csakugyan két-felét oszthatja a kritikus az igazságot. A gyomrát bizonyára megfekszi az a paprikás rosszvélemény és zsiros szókimondás, amit a szerző ugyan-csak szabadjára enged. Ebben nincs is mindig elegendő meggyőző erő arra nézve, hogy az író csak az igaz-ság érdekében ilyen szabadszájú, néha nem szabadulhat attól a gyanútól, hogy itt számításba van véve az ingere is ennek a szokatlan leplezet-lenségnek. De bizonyos az is, hogy a mai házasságnak ebben a kollek-tív torzképében írói éleslátás, helyel-közzel a lényegretapintásnak valódi képessége is megtetszik, ha mindjárt a régi szólásmondás szerint is: «ha lúd, hadd legyen kövér!»

A házastársi erkölcsstelenségeknek igazi mintagyűjteménye ez a darab, a házasságot itt már nem is törlik, hanem zúzzák, a Moulin Rougetól a cselédszobáig. Különben az érde-kelt férjek is egytől-egyig méltók

a nem is megadással, hanem egye- nest büszkén viselt agancsra, kivéve a főférjet, a szimbolummá magasodó áldozati állatot, akinek személyében a szerző végül is egy kis tisztító vi-hart teremt a színpadon.

Tagadhatatlanul ügyesen forgatja a cselekvényt, akárcsak a forgószín-pad a főhős orvosházaspár «összkom-fortos» lakását. A rendezést is a szerző látta el, kitűnő színpadi érzék- kel s gondoskodva arról is, hogy a csattanók amúgy igazában csattan- jaanak. A színészek nagy odaadással, sok tehetséggel szolgálják. Törzs és Lázár Mária biztos tudással és — ami itt igazán fontos — izléses mér-téktartással teregetik elének házi ba- jaikat. Hajmássy az udvarlónak Gra-tignac Adhemar-szerű alakját azzal teszi hatásossá, hogy jólesően disz- krét hangnemben tartja. Dícséret illeti Szász Lili valódi humorát, Bár- sony Erzsi friss mozgását, Sennyei Vera finoman árnyaló beszédét, Z. Molnár otthonosságát. Földényi ne- hezen felel meg az itt megkívánt léhaságnak. Annál tökéletesebb Bi- licsi Tivadar jellemző ereje a fara- gatlanságot gyöngédséggel párosító napszámos férj szerepében s játéktársa, Bokor Mária is meglep mű- vész-i igazságával. Losonczy Dezső nagy hozzáértéssel gondoskodott a bárhelyiség zenei hangulatának meg- teremtéséről.

Rédey Tivadar.

KOROK ÉS FILMEK.

A művészeti iparok témaszegénység idején szoktak a multba menni, a jobbik esetben eszmékért, tájakért és levegőért, a rosszabbik esetben ruhákért és díszletekért. A film készítője ilyenkor nem annyira alkot, mint inkább mintáz, utánérzi a történetet, ahogy utánérzi máskor az irodalmat és utánérzi sokszor mind a kettőt. Persze e mintázás eredménye is jelenthet és jelent is sokszor értéket. A pont, ahol eldül a történeti korokról szóló film értéke vagy értéktelensége, ott van, ahol elválik: korszakot mutatott-e a film, tör-téneti levegőt hozott-e, vagy pedig csak revüt csinált, melynek ruhái törté- netesen régi öltözékek mintái nyomán készültek?

A Nagy Rendező arról nevezetes, hogy minden filmjénél szórja a milliókat, hogy ezrével szerződteti a statisztákat, hogy tömegek nélkül nem dolgozik, hogy fizetett hadseregeket vezényel. Az ember néha egy pillanatig kételkedik, hogy nem ezen van-e a hangsúly, inkább mint a rendezőművészetben. Cecil B. de Mille, mint a nagy parvenű Amerika hú fia él a képzeletünkben, aki azt hiszi, hogy a filmrendezés kizárólag pénzkérdés; újjagzagnak érezzük, aki európai kövekből építi ragyogó központi fűtéses vaskastélyát a hollywoodi homokon. Kérdéses, hogy ezek a kidobott milliók miért vannak: a filmért-e, vagy azért, hogy a reklám hivatkozzék rájuk és a nyavalyás Európa elcsudálkozzék azon, hogy a kereszteshadjárat filmbeli ábrázolása közel annyiba került, mint annakidején egy kisebb kereszteshad élelmezése. A «Keresztes Hadjárat»-tól újrafényesített páncélok vár az ember, nagy költséggel és kis eredménnyel visszaadott történeti díszleteket, óriási történeti anakronizmusokat. Ebben a várakozásában a néző nem is csalódik. A film mégis jó.

Ez a derék Oroszlánszívű Richárd, ez a verekedő, kovácsokkal pofozkodó, királyokkal tréfát űző, nagyizmú és könnyű elhatározású fenegyerek, kétségkívül távol van a középkori király alakjától, még akkor is, ha ennek a királynak «oroszlánszívű» melléknevet adott a krónika. Viszont hús és vér ember, kitűnő figura, vonzó középpontja egy gyorsiramu filmnek, alak, akire szcenáriumot lehet építeni. A film óra is épült, minden, ami körülötte van kulissza, mellékes történeti giccs, kispolgári lakások reprodukciói nyomán elképzelt jeruzsálemi látkép, egy roppant jámbor kereskedőképű Szaladin szultán.

A vontatott szerelmi jelenetek, melyekben a szövegírók és a szokottnál is sokkal rosszabb magyar fordító igyekeztek középkor jogcímén a legmodernebb slágernyelvkincsen beszéltetni a szultánt, sokszor Berengáriát is, minden más filmet tönkre tettek volna. A Szent Ember multszázadi páthosszal szaval és többször dobja kezét szíve felől a levegőbe, a kereszténység véletlenül sem itatja át a filmet és a rendező, ha meg is értette és ki is tudta használni a száguldó páncélosok rohamának értékeit, a középkort nem tudta felfogni, a keresztes hadjáratok kereszténységét alig. Páthoszt adott helyette és ripacsokhoz illő gesztusokat. De mindez, a hazug páthosz és az olajnyomat jellegű díszlet, a kosztümös középkor és a szentimentális (ha nőről van szó), vagy kényszeredett (ha férfiről van szó) vallásosság, csak utólag jut az ember eszébe. Ott a nézőtérén teljesen a film hatása alatt áll, a ritmus, ami végre is egyik legfontosabb kellék, fogva tartja a nézőt, csak néha szisszen, de érdeklődése sohasem lankad. E ritmust viszont a milliós költségek ellenére sem a sok statiszta és sok szerteséjjel aprozdó mozgalmasság adja, hanem elsöben és csaknem egyedül a főszereplő. Ahogyan jár és ahogyan kezét a kardjára teszi, ahogy néz és ahogy elhatározza magát valamire: mind teli van lendülettel, feszítő belső erővel. Henry Wilcoxon nagyszerű színész; arca kissé csunya, kissé állatias férfiarca, mozgása az erős emberé, akinek kicsi erőfeszítés a lovaglás, vagy a verekedés. Egyedül ő őrzi a nem harcos jeleneteket attól, hogy egyszerűen unalmasak legyenek. Ez a királyi Turi Dani volt a figura, akiért érdemes volt megcsinálni a filmet, mely nem a középkorról szól, hanem őt mutatja be. És végeredményképen nem Cecil B. de Mille, hanem az Henry Wilcoxon filmje.

Mikor a vékonydongájú és elhanyagolt külsejű Petőfi Sándor megjelenik a vásznon abban az agyonörökített helyzetben, amint éppen a múzeum lépcsőjéről lelkesíti a derék magosgalléros és bonyolultnyakkendőjű magyarokat és lelkes honlenányokat az ember megdöbben, hogy a szokványos halvány és közhelyszerű olajnyomatokat fogja kapni. De attól a képtől kezdve, hogy Csortos—Garanvölgyi félreteszi a kétféjű sassal címkezett «bélyeges dohányt» a néző szíve egyre melegedik és végül is hajlandó hinni: tudnak idehaza is filmet csinálni, csak éppen nem akarnak. Jókainál filmrevalóbb írónk alig van, az «Új földesúr» meg szinte egyenesen arra termett, hogy filmen felejtjük el azt a keserűséget, hogy ez a vonzó regény először a «kötelező olvasmány» nem vonzó köntösében jelent meg előttünk. A szereplők egytől-egyig kitűnőek, de a színészek játékánál is nagyobb öröm, hogy az Új földesúr film, a szónak filmszerű értelmében is. A rendezés nem a színészek ode-oda tologatását véli a maga feladatának, hanem jó megjelenítő erővel dolgozik. Hermin haldoklásának végét onnan tudjuk meg, hogy a paplanáról három kicsi macska rohanva menekül a sarokba. Mikor a zsaroló Straff'az «archimedesi csavarról» beszél, Hermin ágya fölött megjelenik a csavar képe. Ez utóbbi «elkieket megjelenítő» módszer mostanáig a külföldi filmeknél már meglehetősen lejártá magát, nálunk örölni kell neki, mert ez is merészséget jelent. A gát melletti kubikusmunkák fáklyafénypontjai, a lovasok, akik robognak a falvakon keresztül: «jön a víz» kiáltással mind egy-egy jól fényképezett és a pillanaton túl is emlékezetünkben maradó jelenet. A két Garanvölgyi találkozás, Csortos és Jávor kettőse érték színjátásunkban is, a filmen is. De a részleteken túl: a film film, van benne mozgás és élet, köti a nézőt és nem sikkasztja el a kor hangulatát sem, ami talán nem egészen a filmrendezők érdeme, hanem Jókai történetéé, mely megtartotta anyagának szépségeit ebben az új formában is. És talán nem kis részben Hunyady Sándoré, aki értő kézzel és szeretettel, szükséges alázattal, de szükséges bátorsággal kezelte a regényt, mikor filmre átdolgozta. Neki kell köszönjük, hogy izes és belső értelemmel teli magyar beszédet mondanak a szereplők, hogy nem fordulnak elő bántó izléstelenségek és írástudatlanságok a szereplők mondataiban.

1936.

«Arlette — hova lett? — kérdezi enyhén lipótvárosi ízű szellemességgel a Broadway Melody című revüfilm alcíme. Pedig amiről az alcím beszél, a vérszegény, gyöngé és erőszakolt történet a kezdő tehetség érvényesülésének e kiagyalt históriája a legkevésbé fontos a filmben. A fontos: Eleanor Powell, alakja, lába, táncainak szinte fantasztikus technikai tökéletessége, a jobb értelemben vett jazz ritmusának táncban való megjelenítése. A revü ragyogó, minden lehetséges díszlet, ruha csillog, a táncok lényegesen nívósabbak a szokottnál, noha csak ritmikai tökéletességről beszélnek, de arról felülmulhatatlanul. A film szakmabeli emberei itt se voltak tisztában a film lényegével, mikor gyöngé mesébe ágyazták a táncot. Elfelejtették, hogy a tényezők közül, amik a filmet kívánatossá és szép új műfajjá teszik, nem utolsó helyet foglal el a filmen játszó ember korlátlan és izzadság nélküli mozgási lehetősége. A színész a filmen, mint a görögök istenei, nem fárad el és könnyen győzi a nehézkedést és a test gátjait, ideális világot mutat, mely-

ben a mozgás és a kidolgozott izmok lehetőségei végtelen nagyok, az elfáradás nem látszik. A könnyűség, mely Eleanor Powell megerőltetés nélküli dzsiggeléseiben mutatkozik talán a legnagyobb lélektani vonzóerő a nézőtér számára, melynek tagjai munka után szaladásban és üzletben ácsorgásban fáradnak el és a maguk elgyötört fizikumának álmoképeit találják a fáradságtalan ragyogásban, ritmusban és táncban. Ezért kell, hogy siker legyen ez a film, mely nem több táncnál, de nem is kell, hogy több legyen. Hogy az új esztendő évszámát irták e film címe alá és csak e film címe alá irták, az talán nem egészen véletlen. Korunkra, ha nem is maradéktalanul, de jellemző, ahogy jellemző a kívánság az emberre. De hogy csak ez a brodwayi ragyogás lenne 1936, csak ez és semmi más, az nagyon kérdéses. A valódi korszakot, melyik filmrendező merné megmutatni? Amit a Broadway Melody mutat a Wunschtraum, vágyódás a «nagy élet» és a fáradságtalan test után. Ezerkilencszázharminchat?

* * *

A kor ez évszámhoz kötött filmekben inkább kulisszának szolgált, mint lényegnek, a lényeg inkább kosztümtervezőnek mint ihletőnek. Az igazi történeti film a legutóbbi idők sok történeti filmje között sem termelődött ki, de a fejlődést a történeti téma sokban jól szolgálja. A hónap meglepetése a jó magyar film volt. A következő hónapok jövő meglepetése az lenne, ha a filmkritika és a közönség lehetetlenné tenné a rossz magyar filmeket.

(Sz—n.)

KÉPZŐMŰVÉSZET.

RÖVID PILLANTÁS A DÁN MŰVÉSZETRE ÉS A BUDAPESTI DÁN KIÁLLÍTÁS.

Irta: Erik Struckmann, a dán művészbizottság elnöke.

A dán festészet és szobrászat története körülbelül 200 éves. A mai dán művészetre a legnagyobb jelentőségű volt, hogy bizonyos korszakaiban új és erős impulzusokat kapott nemcsak a klasszikus, hanem a francia művészettől is.

A dán királyi Szépművészeti Akadémia 1754-ben létesült és nyomban rendkívüli jelentőségre tett szert. 1754-től 1752-ig dán művészek vezették: Abilgaard, Juel, Eigtved és Wiederwelt, utóbb Dániába meghívott francia művészek is, mint Jardin és Sally. Néhány évvel később az létesített szorosabb kapcsolatot a dán és a német művészet között, hogy Asmus Jacob Cartens, aki 1754-ben Schleswigben született és kiképzését a kopenhágai Képzőművészeti Akadémián nyerte, Németországba költözött, ahol Berlinben a királyi Akadémia tanára lett. Másrésről olyan kiváló német művészek, mint Runge, Friedrich és Kersting ifjú éveikben a kopenhágai akadémián tanultak Abilgaard, Juel és Wiederwelt, a három kiváló művész vezetése alatt, akik a dán művészet első virágzását felidéztek.

A dán művészet második virágzása 1814-től 1847-ig tartott Thorwaldsen, Freund és különösen Eckelsberg és az utóbbinak tanítványai alatt. Északi művészek német és magyar művészekkel együtt megalkották akkor Rómában a maguk zárt kolóniáját, ahol a belső barátságon kívül a közös

északi germán és klasszikus humanista kultúra a legszorosabban összefűzte őket. Thorwaldsen messze Dánia határain túl nagy hírt és dicsőséget szerzett a dán művészetnek. Ő volt korának vezető művész egyénisége. Az északi művészek és más európai országok művészei, évek hosszú során át éppen úgy találkoztak Thorwaldsen, mint annak előtte Goethe csodálatában.

Figyelemre méltó dolog, hogy Goethe Caranes dán művész számos alkotását megvásárolta, éppen úgy, mint ahogyan Thorwaldsen is egész sor német és magyar műalkotással gyarapította gyűjteményét. Thorwaldsen múzeumában például öt igen szép kép volt Markó Károly magyar festőtől. Ezek a szép régi magyar képek ma is a kopenhágai Thorwaldsen-Múzeumban fűgnek, mint a magyar és dán művészet barátságának beszédes emlékei.

Eckelsberget, a kiváló festőt joggal nevezték nálunk «a dán festőművészet atyjának». Akár csak Thorwaldsen ő is a dán akadémia növendéke volt, azután Párizsba került, ahol Dávid vezette rá a természettanulmányok legfontosabb jelentőségére s nevelte a természet iránti áhítatos tiszteletben. Egész művészete s úgy olaszországi tartózkodása alatt, mint hosszú és szorgalmas dániai művészpályája idején festett képei tanuskodnak erről. 1817-ben ő lett a Képzőművészeti Akadémia igazgatója és különösen szigorú természettanulmányaival nagy és döntő befolyást gyakorolt a dán művészetre. Eckelsberg szakértő vezetése alatt a kiváló dán művészek egész sora nőtt fel és még számos évvel halála után is az egész dán festőművészet az ő iskolájának utóhatása alatt állott. Tanítványai közül a legkiválóbbak voltak: Köbke, Lundby Roed, P. C. Skongaard és mások. Konstantin Hausent, Merstrandot és Frölichet is ki kell itt emelni s mint az egykorú legkiválóbb dán szobrászokat: Bissent és Freundot. Ezek a művészek mind olyan dán művészetet teremtettek, amely úgy alapos akadémiai tudásról, mint a természet tanulmányozásának mélyes szerzetéről tanuskodik. Ezek a festők nemcsak a dán természetet ábrázolják, hanem mint a szobrászok az ország történetét is, Észak mithoszainak, sagáinak és mondáinak közös nagy nemzeti kincséből merítenek. Ez a nagy és erős nemzeti érzés a művészetben magától értetődő volt akkor, amikor a nemzet élete fényben és boldogságban folyt. Éppen olyan természetes az is, hogy Dánia nemzeti szerencsétlensége 1864-ben a művészet nagyságára és arra a nemzeti lelkesedésre, amely benne kifejezésre jutott, igen lehangoló hatással volt úgy, hogy a Képzőművészeti Akadémia is elvesztette egyelőre minden nagyobb művészi jelentőségét. De 1870-től 1880-ig ismét egész új fellendülési korszaka indul meg a dán kultúrának. Kiváló művészek, mind Philppsen, Ring, Aucher Joachim, Niels Skogaraard, Zarthmann és később Villumsen hosszú évekig tartó tanulmány után visszatértek Franciaországból és Olaszországból és műveikkel egészen új és ragyogó valöröket hoztak Dániába. De Kopenhágában ellenmondásra és rosszakaratra találtak még az akkor önmagát már túlélő Akadémia stagnáló vezetése részéről is és az egyetlen állami elismerésben részesített kiállításon, Charlottenburghban. A külföldről hazatért festők erre valóságos forradalmat indítottak a reakció ellen és lelkes művész ifjúság követte őket, hogy új és erőteljes művészetet és egészen új művészegyesületeket is teremtsenek. Ezek közül a vezető művész egyéniségek közül számosan vannak képviselve a most megnyílt budapesti, dán kiállításon. Kröyer és Zehrman két «szabad festőiskolát» nyitott akkor az ifjúság számára és különösen Zehrman lett az ifjúság kiváló tanítómestere és vezetője. Az ő kitűnő és gondos vezetése mellett új virágzása támadt a dán művészetnek. Ennek a virágzásnak legkiválóbb

nevei: Siborg, Paul S. Christiansen, Peter Hansen és Johanns Larsen mind képviselve vannak Budapesten. Ők az úgynevezett «Ötök», akik egészséges új és erőteljes természetszemléletükkel egészen új dán tájképművészetet hoztak létre. Míg Joakim Skowgard és Larsen-Stewns egy új templomi és középületi monumentális művészetnek váltak megalkotóivá. A szabad iskolából indult ki az az ellenmozgalom, amely a charlottenburgi reakciós birálattal szemben a «Szabad kiállítás» művészi egyesületét megalapította.

1915-ben, az akkor legfiatalabb művészek megteremtették a maguk külön kiállítását, a «Gröuningen»-t. A szabad kiállítók társasága 1917-ben kibővítette Willumsen által tervezett kiállítási épületét és anyagi garancia-vállalással lehetővé tette, hogy a legfiatalabb művészek is megkapják itt saját őszi kiállításukat. A művészeti forradalom tehát teljes győzelemmel végződött. Az itt felsorolt művészeknek jó része olyan tökéletesen érvényesíteni tudta művészi szempontjait, hogy számosan közülük az Akadémia vezetőivé lettek, például Joakim Skowgard, Christiansen, Udson Frank és Axel Jörgsen. Számos fiatal festő és szobrász ma is tanára vagy tagja az Akadémiának, mint például Krusten Iversen Kai Nielsen, O. V. Borsh. S ma már az a helyzet, hogy a fiatalabb nemzedékek három új kiállítása is államilag elismert.

A Budapesten megnyílt dán kiállítás mind a négy államilag elismert kiállítás művészeitől mutat be alkotásokat és a legfiatalabb korszerű művészetet is hozza. A legjelentékenyebb és különösen jellegzetes fiatal tehetségek három-három alkotással vannak képviselve, mint például: Axsel Bentzen, Harold Giersing, Harald Hansen, Oluv Höst, Krasten Iversen, Georg Jacobsen, Axsel P. Jensen, Segard Lundström, Olaf Rude, Sigurd Swane, Jens Sandergaard, Erst Zeuthen. A szobrászok közül pedig Hansen Jacobsen, Udson Frank, Kay Nielsen, Gerhardt Henning, Jajis Nielsen, Jaen Gauguin, Swen Rathsack, Eykhof és mások vannak képviselve. A kiállítás katalógusában a kopenhágai állami Szépművészeti Múzeum igazgatója, Magister Erik Zahle külön-külön is ismerteti a kiállításon szereplő festők művészetét. A szobrászokról pedig dr. Ellinger írt.

A mindnyájunkra egyaránt nehéz időkben, amikor az egyes államokra gazdasági válságok súlya nehezedik s választja el őket egymástól, nagy vigasztalást láttunk abban, hogy a kultúrértékek kicserélődése és a szívből fakadó együttműködés nem szűnt meg. S ezért a legmelegebben köszönjük meg a magyarok szíves meghívását és vendégszeretetét.

Dán reprezentatív kiállítás.

Az osztrákok bemutatkozása után a dánoké következett a Nemzeti Szalonban, a néhány nap mulva nyíló hatalmas olasz kiállítás előtt. A nemzetközi csere bizonyára jótékonyan fog hatni művészeti életünkre: nemcsak a művész társadalom, hanem a közönség is megismeri a konkurrenciát, amellyel hazai mestereinknek számolniuk kell, ha az ország határain kilépnék.

Dánia szobrászata és festészete sohasem tartozott a vezetőik közé, bár a művelt és gazdag kis ország minden erejével támogatta saját kultúrproduktumait. Művészei csak a múlt század végétől folyamatos fejlődésű s ettől az időtől kezdve néhány markáns tehetséget mutat fel. A mai stílusterelvésekért szép gárda küzd, a legérdekesebb, hogy szobrászai sokkal jelentékenyebbek, mint festői. A konzervatív jellegű vásznak közül meg lehet említeni *Ancher Michael*

finom részletezéssel festett, kissé fáradt halázképét, vagy L. A. Ring genreképét, mely utóbbi Bastien-Lepage hatása alatt öltött testet. A naturalisták között jelentékeny Wilhelm *Hammershøi* városképe is.

A haladó piktúrának általában nincsenek ily szerencsés képviselői. Harald *Gierzing* Cézanneból indul ki, de a vázlatosságánál megakad. Oluf *Høst* tárgyaival s a felület megmunkálási módjával Szőnyi Istvánra emlékeztet, de nem kétséges, hogy az összehasonlításból a magyar művész kerül ki diadalmasan. Finom tónusú festő Axel *Bentzen*, a fiatalabbak nem követik a franciákat, mint elődeik, hanem iparkodnak északi-nemzeti stílust kialakítani.

A szobrászok sem franciások, stílusuknak egyéni zamata van s műveik rendkívül artisztikusak. Gerhard *Henning* Szerelmespárja kiegyensúlyozott, finom kompozíció. A legjelentékenyebb dán szobrász a nemzetközien ismert Kai *Nielsen*, két nagyméretű szoborral szerepel, mindkettő női aktfigura. Nielsen egyesíti a szigorú kompozíciót a felület gazdag életével. Kár, hogy csak két műve került bemutatásra. Szép szobrokat állított még ki Svend *Ratsack* és Poul *Kiaerschou* is.

Vass Elemér képei.

A Fränkel-szalomban Vass Elemér állította ki újabb vásznait. A művész neve régebbi kiállításokról ismerős. Naturalista, később impresszionista vásznakkal szerepelt, melyeknek értékét a természet becsületes, őszinte átérzése adta meg. Új kiállítása, az után az után, melyet eddig megtett, nagy meglepetés. Nem mintha

háta fordított volna eddigi eszményeinek, hanem azokból kiindulva és következetesen továbbfejlődve a korszerűséghez érkezett el. Érett, kiforrott modern művésszé vált, kinek helye ezentúl ott van a tíz legjobb új festőnk között.

Mellbeütő izgalmat senki se várjon ettől a művésztől, akinek legfőbb erénye a szolid közvetlenség. Képtárgyai egyszerűek, főképp tájképi jellegűek, de itt-ott egy-egy figura is előtűnik. A megoldási mód rendkívül rokonszenves. A képek dús, festői atmoszférában kelnek életre, megoldásuk teljesen anyagszerű. Vass Elemér kiállítása egy újabb kiváló festőegyéniséggel gazdagította pikturánkat s ez az önmagára-találás remélhetőleg egy hosszú, szép út első szakasza.

Farkas István kiállítása.

Az Ernst-múzeumban Farkas István mutatta be újabb képeit s a bőséges termés valamennyi falat elborította. A művész, aki valaha a verizmus ösvényén indult el, újabban a francia modern festők hatása alá került, legalább is abban, hogy a kép-ötlet stílusosságát a látható és tapintható világ jelenségei fölé helyezi. Ebben a kísérletében főképp finom szinkultúrája támogatja. Foltkban fest, kissé elnagyoltan és hanyagul, de vázlatosságában is ízes és érdekes tud lenni. Érdekes, hogy a jellegzetes vázlatosság ellenére is nagyobb képei a későbbiek és sikerültebbek. Az ember és a táj egységes megjelenítése kevés modern festőnek sikerül oly harmonikusan, mint Farkas Istvánnak.

Genthon István.

ZENE.

A MAGY. KIR. OPERAHÁZ olyan Mozart előadást mutatott fel az idén is Kleiber Erich betanításával, amellyel rálépett a legmagasabb művészi fejlődés útjára. A valódi Mozart-stilust nélkülöztük mindig a legjobban Operaházunkban, azt a stilust, amely a legkifinomottabb kultúrát követeli előadóktól, hallgató-ságtól egyaránt. «A szöktetés a szerályból» pompás előadása bizonyítja, hogy nálunk ehhez, úgylátszik, csak a megfelelő karmester hiányzott; olyan nevelő karmester, mint Kleiber, aki vérbeli muzsikusz egyéniségének felvillanyozó, irányító erejével csodákat tud művelni a jó anyaggal. Csupa üde sugárzó fiatalság ez a Szöktetés, a 26 éves Mozart első igazi német daljátéka, ahol bár minden élethű, meleg, emberi, mégis érezzük a mesevilág aranyos optimizmusát, amely nem tűr nagyobb bonyodalmakat. Milyen gyönyörűség volt is ebbe a világba elmerülni, Mozarttal együtt elfelejtkezni minden másról, Mozarttal, akinek az alkotás nem munka volt, hanem felszabadulás életének súlyos terhei alól. Sohasem hallott csodálatos mozarti pianissimók hangoznak fel a zenekarban, olyan finomságok az átmenetekben, ritmusban, kifejezésben, olyan lüktető, pezsgő élet, hogy szinte lesugárzik karmester, muzsikuszok, hallgató-ság arcáról az igazi mozarti élmény, a tiszta, sugárzó zenei szépség élményének boldogsága. De nemcsak a hangszerek beszélték ezt a csodálatos nyelvet, a színpadon is nagy sikerrel közéletítették meg a zenekar pompás teljesítményét. Székely Mihály Osmin alakítása elsőrangú. Mozart emberábrázoló zsenialitása remek zenei jellemképet alkotott erről az erőszak, a gyűlölködés, az alacsony ösztönök emberéről. Hálás szerep olyan kitűnő énekes és színész számára, mint Szé-

kely. Belmonte és Constanza érzelmes, bensőséges melódiái is szépen hangzottak Rössler és Osváth Julia előadásában. Utóbbi hangja ugyan kissé súlyos a koloratur szerephez, alakítása pedig kissé merev Constanza szenvedő egyéniségéhez. Orosz Júlia annál jobban beletalálta magát Blonde szerepébe. Kedves huncutsága, könnyű mozgékonyága kitűnő volt énekben, játékban egyaránt. Az ének-együtteseken is meglátszott a nagyszerű vezetés, amely mindenben csak az igazi zeneit hozta ki s nem a tömeghatásokra épített. Szívből óhajtjuk, bár ezen a vonalon haladna tovább a pompásan fellendült magyar operakultúra.

A stilizált díszletek, a színpad igazi mozarti színei stílusos keretet adtak a gyönyörű előadásnak.

* * *

AZ V. FILHARMONIKUS hangverseny tekintélyes részét foglalta le Bruckner III. szimfóniájának bemutatása. Mindenesetre érdemes volt megismerni. Végtelenül megható és tiszteletreméltó az a szent áhítat, amellyel ez az egyszerű tiszta lélek a zene nyelvét használja fel istenhitének, istenkeresésének kifejezésére. Ebben a művében is sok naivság, közhelyek, beethoveni visszhangok váltakoznak valóban fenséges részletekkel, misztikus hangulatokkal. A naiv lélek tiszta életörömét — amely olyan keresetlenül tör ki a Scherzo táncműveiben — hamar elhallgatja a magasabbra hivatott művész nyugtalansága, hogy szinte vég nélküli küzdelmek után, az egész zenekar diadalmas D-dur ragyogásában harcolja ki magának az Úr áldását. Az óriásméretű szimfóniát a filharmonikusok kitűnően, nagy készséggel játszották. A széteső, ter-

jengő formának Dohnányi vezetése adott szilárdabb körvonalakat.

Az est vendége *Gulia Bustabo* — bájos fiatal leány —, Mendelssohn hegedűversenyét játszotta. Finom, tiszta, érzelmes játékával igen nagy tetszést aratott, de tónusának tömörsége, intenzív melegsége messze mögötte marad a magyar Hubay-iskolának.

Végre alkalmunk volt egyszer megint *Bartók* muzsikát is hallani. A «Csodálatos mandarin» suite forrongó őserije, hatalmas dinamikája csak még élesebben szembe tűnt Mendelssohn édes-nyugalmas zenéje után. A teljes, az igaz, a leplezetlen emberi lelket mutatja itt meg nekünk a zeneköltő egy víziószerű látomásban. Azt az emberi lelket, amelynek legnagyobb nyomorúsága az ijesztő ismeretlensége, rejtélyessége, a tudatalatti titkon kormányzó ösztönös erők kiszámíthatatlansága, amit csak a hivatottak tudnak a szellemiség világába emelni. *Bartók* zenei lángelméje kellett ahhoz, hogy a szöveget ilyen magaslatokra tudja vinni. Zseniális ennek a műnek minden taktusa. Hangszerelésének lélekzetállító eredetisége, témáinak plasztikus jellemző ereje, megvesztegető, újszerű szépsége, páratlan ritmikus ereje és gazdagsága, a fuvósok rendkívül fontos szerepe olyan követelmények elé állítják a muzikusokat, amelyek igen nagy munkát, vérbeli muzikus fantáziát és képességeket kívánnak. Mintha már kezdenének is rájönni a magyar filharmonikusok ennek a muzsikának ízére, mintha már ébredzene az ambíció itthon is arra, hogy a világhírű magyar mester zenéjéhez méltó előadást nyujtsanak.

* * *

BASILIDES MÁRIA dalestéi hatásukban egyedülállóak a fővárosi hangversenyek sorozatában. Csak igazi nagy művész tudja így átélni és

hallgatóságával is így átélni a lélek legtitokzatosabb mélységeit. Az ész tehetetlenül áll Schubert dalköltészetének rejtélye előtt. 31 rövid év elég volt ennek a mostoha életkörülmények között tengődő, félszeg kis muzsikusnak arra, hogy az élet legnagyobb teljességét magábfoglaló zenével ajándékozza meg a világot. Basilides Mária ihletett lélekidézésében rájövünk ennek a rejtélynek a nyitjára: megértjük ezt a mély élményekkel és érzésekkel csordultig telt művészelket, amilyenekről átlag embernek, — ha 100 évet is él — sincs fogalma. Számptalan változatban halljuk ennek a léleknek meghatározó sóvárgását, a fény, a melegség, a tavasz örömei, az élet ünnepi asztala után. Szegény kis Schubert! Milyen keveset kívánt ő magának mindebből s kegyetlen sorsa mégis csak egyet adott meg neki dús kézzel: a kifogyhatatlan szenvedést. Szenvednie kellett, hogy mások örülhessenek; az élet örök árnyoldalán egyedül kellett dideregni, hogy mások az ő lelkéből kisugárzó szépség fényében melegedhessenek. Csak egy pár állomást emelünk ki Basilides Mária gyönyörű Schubert estjéből: *Die Liebe hat gelogen*: egy pár sor, de benne egy egész világ. Mintha a hangok is valami súlyos terhet vonszólnának magukkal, könnyektől súlyosak; a harmónikus kíséret oly vontatott, ritmusa, a dal szívdobogása oly lassú és fáradt: a mindenéből kifosztott lélek vígasztalan világa. «Betrogen, ach betrogen hat alles mich umher». — *Der Wanderer*: az örök talajtalanság, az örök vándorlás dala. Milyen zseniális ösztönrel érezte ki Schubert a szövegből az őszeneit, amely nála az egész emberiség melódiájává emelkedik. — A bájos *Ständchen* csupa áhítat, rajongás, hit: a szerelmes szív búbajos ereje, amellyel mindent sugárzóvá tesz maga körül. — *Das Lied im Grünen*: hogy tudott Schu-

bert örülni, lelke kitárult az élet, a természet minden szépsége előtt. A mezők, erdők, patakok, madarak mind csak az ő gyönyörűségére virultak, csacsogtak, énekeltek, az ő zenéjében keltek új életre. *Des Baches Wiegenlied* ezt a természetszemléletet a végtelenbe emeli. Basilides művészi kifejező ereje egyszerre elének állítja a természeti képet és hangulatát: a zenén át érezzük meg a köd felszálását, a hold tiszta ragyogását, amely előmlik a tájon és az ég — a boldogság hazája-e? — elérhetetlen, határtalan messzeségét. Sohasem éltük még át ilyen teljességgel, mint Basilides előadásában Schubert legmegrázóbb dalát a *Doppelgänger*-t. Itt meghalljuk, hogy bánt a mindenkinek csak szeretetet, jószágot, szépséget osztogató kis Schuberttel az élet, hová sodorta őt hitének, szerelmének virágzó, sugárzó tájairól, hogy idáig jutott: ezekhez a sötét, komor akkordokhoz, ezekhez a szörnyű kísértetlátó hangokhoz, ahol a lélek már az örület szélén áll, még egy csepp a betelt pohárba és belezuhan az előtte tátongó örvénybe, a teljes összeomlásba.

Az ilyen Schubert este európai viszonylatban is az elsősorban áll. Basilides Máriára büszke lehet a magyar énekművészet.

* * *

FURTWÄNGLER ÉS A BÉCSI FILHARMONIKUSOK az idén is ellátogattak hozzánk. Schumann ritkán hallott két műve: a Manfred-nyitány, a B-dúr szimfónia és Beethoven VII. szimfóniája kerültek előadásra. A Manfred-nyitány valóság-gal újdonságnak hatott s Schumann egyik legérdekesebb zenekari művét fedeztük fel benne. Tiszta művészet,

mint Schumann minden műve, aki művészi élményeinek őszinteségét sohasem hamisította meg külső hatások kedvéért. Nagy kortársának, Wágnernek, hangszerelő művészetét nem tudja utólni, de a mű gondolatainak mélysége és feldolgozása, harmónikus ritmikus érdekessége bőven kárpótolnak s felkeltik a vágyat, bár hallhatnánk egyszer teljes egészében Byron drámájának igazi schumani pszichológiával felépített zenébe öntését. Furtwängler és pompás zenekara különösen remekelt Schumann tavaszi szimfóniájának előadásával. Schumann legüdébb, legfrissebb, boldog éveiben, a lélek tavaszi mámorában fogant műve ez. Különösen elragadóan jutott érvényre a *Larghetto* gyönyörű álmodozó főtémája, a *Scherzo* finom humora, igazi örömeinek, lelkesedésének magával ragadó lendülete. Itt bőven akadt alkalom gyönyörködni a bécsi filharmónikusok kitűnő fuvósaiban. Ilyen kristálytisztaságot, eszményi finomságokat szeretnénk gyakrabban hallani a budapesti hangversenytermekben. A VII. szimfónia előadása igazi beethoveni élményt nyújtott. Felejthetetlen volt a II. tétel: csodálatos témája szinte földöntúli szépséggel hangzott, énekelte, dalolt, sóhajtott Furtwängler ezerszínű zenekarán, míg a *Finale*-ban azt csodáltuk legjobban, hogy hogyan tudja Furtwängler a démonikus viharzó szenvedélyek minden gátat áttörő elemi erejét nagyszerű összefogó szellemi munkával, a klasszikus formaépítkezéssel összeegyeztetni. Ilyen nagy interpretáló művészek mutatják meg nekünk a legteljesebb mértékben a zene sajátos kettős arculatát: egyszerre felszabadító és megkötő hatását.

Prahács Margit.